

УДК 636.09(477)(091)

С.К. РУДИК, докт. вет. наук, професор, академік АНВО України

М.М. СТЕГНЕЙ, канд. вет. наук, доцент

О.Б. ГЛУХИЙ, аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

З ІСТОРІЇ ВЕТЕРИНАРНИХ СИМВОЛІВ (до 100-річчя Синього хреста)

Розповідається про історію символів ветеринарної медицини в різних країнах, зокрема в Україні.

Кожна спеціальність має свою символіку, яка засвідчує місце професії в суспільстві та її специфіку. Так, свого часу в царській Росії військово-ветеринарний відділ підпорядковувався Головному військово-медичному управлінню військового міністерства. Лише завдяки клопотанням магістра ветеринарних наук, статського радника С.С. Євсеєнка в 1910 р. було створено самостійне військово-ветеринарне управління російської армії.

Виникла потреба у власній професійній відзнаці. Доти всі військові медичні об'єкти мали пізнавальний знак у вигляді Червоного хреста, запровадженого Женевською конвенцією (1864) як символ милосердя і недоторканності. Під цим символом до 1910 р. працювали всі об'єкти військової ветеринарної служби.

У військовій ветеринарії в 1915 р. почали застосовувати Синій хрест, частини якого мали певне значення: верхня вертикальна – символ знання та вміння, права горизонтальна – розважливість і обережність; нижня вертикальна – чесність і справедливість, а ліва горизонтальна – мужність і терпіння [2].

У 1915 р. знак «Синій хрест» належав Англіському товариству охорони тварин, а вже з 1924 р. він став міжнародним символом ветеринарної служби (Всесвітньої ветеринарної асоціації, Міжнародного епізоотичного бюро).

Отже, Синій хрест був започаткований у Росії військовими ветеринарами за сприяння С.С. Євсеєнка. Однак їм було невідомо, що впродовж сотень років

символом ветеринарії була підкова, яку винайшли у Київській школі ковальської майстерності (кінець IX ст.) на 400 років раніше, ніж у Європі (гальська підкова XIV ст.) [4]. Підкову зображували на прапорі ковалів, печатці, на вивісці навчального закладу [3].

Слід зазначити, що фахівці, які лікували людей і тварин, почали об'єднуватися раніше за всіх інших носіїв знань. Їхнім символом стала змія, яку вперше було використано в емблемі лікування у стародавньому Вавилоні (III тисячоліття до н. е.).

Емблема чаші зі змією вперше з'явилась у Греції. Чаша символізувала посудину для води, протиотрути, спеціальної жертвовної суміші (мелікратону). Пізніше цю емблему забули, й лише аптекарі Падуй в XIII ст. знову з'єднали змію з чашею. Згодом ці символи були перенесені на Червоний та Синій хрести.

Сьогодні змію можна побачити на емблемі деяких факультетів ветеринарної медицини Європи (зокрема в містах Загреб, Тімішоара). Чаша з однією змією (Стара Загора) або двома (Вроцлав) є емблемою факультетів ветмедицини Болгарії та Польщі. Сьогодні вона символізує також людський розум, який охоплює весь світ.

Бога лікування Асклепія у греків (Ескулапа – у римлян) завжди зображували з п'ятьма атрибутами: посохом, обвитим зміями, які повзли вгору, собакою, козою, півнем і омфалосом (святинним каменем – пупом). Собаку зображували біля ніг Асклепія. Відповідно до міфу ця тварина стерегла новонародженого Асклепія від бід на горі Пеліон до приходу пастуха Арестана. Ось чому собаки постійно мешкали в деяких храмах Асклепія в Афінах та інших містах.

Собака біля ніг Асклепія символізує вірність, відданість і пильність.

Поряд з Асклепієм була зображена й коза Атена, яка нагодувала новонародженого малюка. Саме тому козу не відносили до розряду жертвних тварин у «храмах здоров'я» античного світу.

Півень («півень для Асклепія») не був жертвним підношенням, а разом зі змією символізував два необхідних атрибути для лікаря: пильність (півень) і обережність або обачність (змія).

Французькі лікарі (1696) на своїй емблемі зображували вгорі золотого півня на червоному щиті, а внизу – змію на срібному тлі.

Посох з однією чи двома зміями зображений на емблемах факультетів ветеринарної медицини Європи (Бухарест, Кошице, Люблін, Любляна, Тулуза, Гельсінкі). На емблемі Бернського факультету ветеринарної медицини зображено ведмеда, який у правій передній лапі тримає посох зі змією.

Іноді поряд з атрибутикою Асклепія зображують орла, сову (символ мудрості богині Афіни–Мінерви), крука (ворона). У слов'ян навіть існував вираз «віщий ворон». На емблемі факультету ветеринарної медицини Ганноверського університету зображено сову, по обидва боки від якої розміщені посохи зі зміями.

Символами медицини є триніжок Аполлона (символ емпіричної медицини), сувій (знак ученості бога лікування або звернення до бога його пацієнтів), яйце (символ потреби всього живого у медицині, символ надії та нового життя), жезл Гермеса–Меркурія (ціпок із крилами й двома зміями), гарячий смолоскип (символ життя та здоров'я), свічка (вогонь свічки уособлює Христа, а пізніше – медицину), дзеркало зі змією (символ обережності), банки медичні (знак місця

Рис. 1. Перші підкови (кінець IX ст.), вивіски і печатка ковальського цеху

Рис. 2. Прапор Львівського ковальського цеху (1775)

Рис. 3. Проект символу ветеринарної медицини

роботи лікаря), серце на долоні тощо.

Обвитий змією смолоскип із зображенням п'ятикутної зірки над ним і півмісяця під ним є емблемою факультетів ветеринарної медицини Туреччини. Смолоскип зі змією та хрестом зображений на емблемах деяких фа-

культетів ветеринарної медицини Румунії. Незвичайною є емблема на гербі Лондонського королівського ветеринарного коледжу: з боків герб утримують здиблені кінь та бик. Серед восьми різних зображень (корона, рослини, звірі, якорі тощо) на верхній половині емблеми представлена стріла зі змією, а на нижній – рука людини, яка тримає зламану стрілу.

Жезл Гермеса, на думку вітчизняного вченого XVIII–XIX ст. Н.М. Амбодика-Максимовича, це «жеzl чи ціпок із крилами і двома зміями, означає гостроту розуму, красномовність, мир, премудрість, владу, старанність». Певний час кадуцей (у греків і римлян – жезл оповісників волі богів, атрибут Гермеса-Меркурія, що мав здатність примиряти, у вигляді палиці, обвитої двома зміями, або крилатої палиці, виготовлявся з маслинового або лаврового дерева, вважався символом недоторканності) у стародавньому Римі був емблемою офтальмологів. Гомер описав грецький золотий кадуцей, який мав властивість повертати зір. Пізніше кадуцей став символом медицини. Сьогодні жезл Гермеса є медичною емблемою США, Франції. У дещо зміненій формі жезл зображений на емблемі Будапештського університету ветеринарної науки.

Зі смолоскипом як символом прагнення до знань та бажання служити людям часто зображують Херона Центавра. Саме Херон Центавр зі смолоскипом у правій руці та ягням – у лівій представлений на емблемі Леонського факультету ветеринарної медицини (Іспанія), з посохом зі змією у лівій руці – на емблемі Міланського факультету ветеринарної медицини (Італія), зі смолоскипом у правій руці – на емблемі Ольштинського факультету ветеринарної медицини (Польща), у стрибку з розтягнутою змією – на емблемі Лісабонського факультету ветеринарної медицини (Португалія).

Лікарськими емблемами були також уринарій (у середньовічних лікарів), великий мідний таз (символ ремесла цирульника) та конвалія. Так, на портреті художника Т. Штиммера (1517) Миколай Коперник зображений із конвалією в руці [1].

Кожний навчальний ветеринарний заклад Європи має власну символіку. Всі факультети ветмедицини об'єднані в Європейську асоціацію закладів ветеринарної медицини. З 1992 р. членом цієї асоціації є факультет ветеринарної медицини Національного університету біоресурсів і природокористування України, що має власний символ (листя каштана, на якому зображені Синій хрест з чашею і змією та назва факультету й університету) і занесений до загального реєстру [5].

Оскільки серед навчальних закладів Європи першим символом ветеринарії була українська підкова, пропонується новий символ факультету, який може стати символом ветеринарної медицини України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Вербицький П.І.** Історія ветеринарної медицини України / П. Вербицький, П. Достоевський, С. Рудик. – К.: Ветінформ, 2002. – С. 180–182.
2. **Рудик С.** Сергій Євсєєнко / Станіслав Рудик, Олександр Глухий. – К.: Аграр Медіа Груп, 2014. – 192 с.
3. **Рудик С.** Цехова система підготовки фахівців лікувальної справи тварин в Україні (X–XIX ст.) / С. Рудик – К.: Аграр Медіа Груп, 2012. – 148 с.
4. **Rudik S.K.** Contribution to the history of the horse domestication and breeding at the Ukraine / Stanislav K. Rudik // Historia Medicinae veterinariae. – 2003. – Vol. 28. – Issue 2. – P. 41–46.
5. **Register of Establishments European Association of Establishments for veterinary Education.** – Paris, 1994. – 159 p.

Одержано 30.01.2015

История ветеринарных символов (к 100-летию Синего креста). С.К. Рудык, Н. М. Стегней, А.Б. Глухий

Излагается история символов ветеринарной медицины в разных странах и в частности в Украине.

History of veterinary symbols (100 years Blue Cross). S.K. Rudyk, M.M. Stegney, O. B. Hlukhyi

Served story characters veterinary medicine in different countries including Ukraine. ☉